

MİTAT ENÇ'İN HİKÂYECİLİĞİ

Feyza Zeynep Erdoğan

- Bizi ve bizden olanları konu edinen ancak tarihin tozlu sayfaları arasında yitip giden, anlatılmaya değer hikâyeler daima olmuştur ve şüphesiz olmaya devam edecektir. Bunun aksine hem bir şehrin geçmişine hem de o şehrin ruhuna nefes veren insanlarına ışık tutan *Uzun Çarşının Uluları*, bu yaşamlardan bazılarını mazinin içinden çekip çıkarmış, onları ölümsüzleştirmiştir. Eserin yazarı Doç. Dr. Mitat Enç, özel eğitim alanında yaptığı çalışmalarla ve Türkiye'deki ilk Körler Okulunu kuran kişi olarak bilinen bir eğitimci ve bilim insanıdır. Bunun yanında kalemi kuvvetli bir edip de olan Enç, Türk edebiyatına ve okuruna armağan ettiği *Uzun Çarşının Uluları*, *Bitmeyen Gece* ve *Selâmlık Sohbetleri* isimli üç mühim eseriyle, bir yazar olarak edebiyat tarihimizdeki yerini -kısmen de olsa- almıştır. Ne yazık ki onun yapıtlarını bilen insanların çabalarına rağmen söz konusu çevrelerde henüz yeteri kadar tanınmamakta, hak ettiği değeri görememektedir.

Mitat Enç 1909 yılında Gaziantep'te doğar. İlköğrenimini Gaziantep'te, ortaöğrenimini İstanbul'da tamamlar. Üniversitenin birinci yılındayken gözlerinden rahatsızlanır, birkaç yıl içinde de görme yetisini tamamen kaybeder. Sonradan edindiği körlük hayatını altüst eder, yolunu belirsizleştirir ve atacağı bütün adımların önüne geçer. Ancak Enç, mücadelecî bir ruha sahiptir; dişini tırnağına takıp karanlık dünyasını aydınlatacak kadar azimlidir. Kendisine bir burs bulur; böylece Amerika'da eğitim alanında lisans, yüksek lisans ve doktorasını tamamlar. Evlenir, çocuk sahibi olur. Birçok görevle çeşitli kurumlarda öğretim üyeliği yapar. Devrin bütün zorluklarına rağmen yukarıda da değinildiği üzere Ankara'daki ilk Körler Okulunu açar. Özel eğitim siteminin nasıl ilerlemesi gerektiği konusunda devamlı çalışır ve sayısız başarılı işe imza atar. Enç, emekli olduktan sonra eşiyile birlikte Yalova'daki yazlığına yerleşir. Ömrünün sonuna kadar burada yaşar ve 1991 yılında vefat eder.

Enç, doğduğu dönemin toplumsal çatışmalarını kimi zaman gözlemleyerek kimi zaman yaşayarak büyümüştür. Bunun yanında bir devletin çöküşünün, yağmalanmasının, direnişinin ve yeniden doğuşunun Anadolu'daki tanıklarından biri olmuştur. Çocukluğundan erişkinliğine kadar yaşadığı bütün zorluklara ve içine düştüğü umutsuzluklara rağmen, hayatından ve amaçlarından vazgeçmemiş, yaşama tutunmayı başarmıştır. Akademik hayatı boyunca attığı adımlarla ve yaptığı çalışmalarla da örnek bir aydın olmuştur.

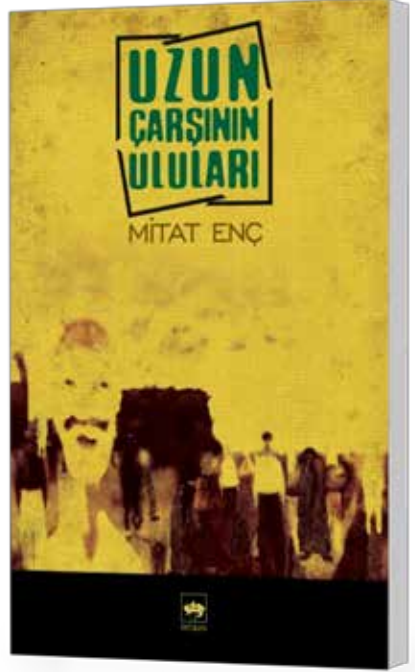
Telif ve çeviri olmak üzere on altı eseri, gazete ve dergilerde çıkan sayısız makalesi vardır. Bunların yanında *Uzun Çarşının Uluları* (1977) isimli bir öykü, *Bitmeyen Gece* (1983) isimli bir otobiyografi ve vefatından sonra kızı tarafından yayıma hazırlanan *Selâmlık Sohbetleri* (2007) isimli bir hatıra kitabı bulunmaktadır.

Bitmeyen Gece, Enç'in yaşam "övgüsü"dür. Hayatını anlattığı bu kitapta, gözlerinden rahatsızlandığı dönemden başlayarak çıkmak zorunda kaldığı güçlü yolculuğu ele alır. Eserin başlığında bulunan "Evrenin tüm karanlığı tek mum ışığını bile köreltmez..." ifadesinden de anlaşılacağı üzere, dünyasına inen sis perdesine rağmen Enç, yolunu nasıl bulduğunu ve insanımıza da nasıl "ışık" olduğunu anlatır. Enç'in daha çok Milli Mücadele ve Cumhuriyet'in ilk yıllarını kapsayan anılarını anlattığı *Selâmlık Sohbetleri* ise bir çocuğun dünyasından savaşı ve bir gencin gözünden yeni Türkiye'yi anlatır. Anadolu'nun o yıllardaki vaziyeti, Antepli bir ailenin çevresinde gelişen olaylarla günümüz insanına geçmişe bakma fırsatı sunar.

Uzun Çarşı'nın Nabzını Tutmak

Yazarın tek öykü kitabı olan *Uzun Çarşının Uluları*, 1977 yılında İnkılâp ve Aka Kitabevleri tarafından yayımlanmıştır. Eser 22 öyküden oluşmaktadır. Bu metinlerden yola çıkarak *Uzun Çarşının Uluları*'nin Türk edebiyatındaki yeri ve Mitat Enç'in üslubu ile ilgili çıkarımlar yapmak mümkündür.

Mitat Enç'i ve *Uzun Çarşının Uluları*'ni; *Türk Edebiyatı*'nın 1987 yılının Ocak ayında yayımlanan sayısındaki makalesiyle edebiyat dünyasına tanıtan Nâzım Hikmet Polat, eserde yer alan hikâyeleri iki grupta yorumlamıştır: *Belli bir vak'a etrafında vücut bulanlar ve bir kahramanı çeşitli yönleriyle tanıtan metinler* (Polat, 1987). Bu tasnife göre vaka etrafında gelişen metinler yedi, bir kahramanı çeşitli yönleriyle tanıtan metinler ise on beştir. Vaka, genellikle şahısları

etrafıca tanıtmak için vardır. Dolayısıyla Enç'in hikâyelerini güçlü ve değerli kılan asıl unsur şahıslardır denebilir. Şahısların portreleri o kadar canlıdır ki öykü bittiğinde hiçbir şahıs satır arasında kalmamakta, her biri okuyucunun zihninde adeta daha önceden tanıştığı biri gibi olmaktadır. Esasen Enç'in hayatı düşünüldüğünde öykülerde yer alan kişilerin yaşamış insanlar olması olasıdır. Muhtemeldir ki görme yetisini kaybetmeden önce tanıdığı insanları ve şahit olduğu olayları, zihninin ve kaleminin kudreti ile kurgusal bir dünya içinde harmanlamış ve sözü bir anlatıcıya teslim etmiştir.

Uzun Çarşının Uluları, Gaziantep'in 1910'lu yıllardaki durumundan başlayarak yaklaşık 70 yıllık tarihini, kültürünü ve insanını gözler önüne serer ve zamanın birçok bireysel ve toplumsal sorununa ve olayına değinir. Savaşların, işgallerin, modernleşmenin ve sanayileşmenin doğurduğu toplumsal değişimin; şehirler ve bireyler üzerindeki etkisi dikkat çeker. Dönemin meslek ve zanaatları, aile yaşamı, kadının ve erkeğin toplumdaki yeri, kadın-erkek ilişkilerinin yanı sıra psikolojik sorunlar, bireyin kimlik arayışı, eğitim gibi pek çok unsur; öykülerde önemli ölçüde yer tutar. Dolayısıyla eserdeki öyküler bu temalar etrafında incelenebilir.

Aktar Musa Efendi, Gelin Emine, İki Candan Komşu öyküleri "toplumsal değerlerin yitirilmesi"; *İmam Baba, Bir Malûl ve Bir Gazi* "savaş"; *Berber Hüseyin, Asiyeye Teyzenin Evi* "toplumsal hayatın değişimi"; *Ahrâz, Hapoba* "özlem"; *Kuyucu Kör Hafız, Kız Ali, Hacı Arap, Fotinli Memet Efendi, Hacivatçı Vakas* "bireysel farklılıklar"; *Arzuhâlcı Hacı, Eşek Kasabı Ali Bayram, Kara Bey* "psikolojik sorunlar"; *Bilâder Ağa, Köse Hafız, Deli Bekir, Bodur, Kendini Arayan Adam* "kimlik bunalımı" teması altında ele alınabilir.

Uzun Çarşının Uluları'nda Gaziantep önemli ölçüde yer alsada odak nokta daima şahıstır. Enç'in hikâyelerinde öne çıkan unsur da şüphesiz tasvirlerdir. Dolayısıyla tasvirlerin yoğunlaştığı yer de şahıslar olmuştur. Enç'in kalemindeki tasvir öyle kuvvetlidir ki anlatılanı hayalden ziyade gerçek kılmayı başarır. Hikâyeci, eserde yer alan ilk öykü *Aktar Musa Efendi*'nin daha ilk sayfasından, hatta ilk paragrafından, tasvirdeki kudretini gözler önüne serer:

O hiçbir yanıla öteki çarşı esnafına benzemezdi. Her kıvrımı üzerinde titizlikle durulmuş sarı, ince ahmediye sarığından ayaklarındaki lapçinli mestlerine kadar kılığının tümü titiz, temizlik ve düzene düşkün bir çelebiyi andırırdı. Kaşları daima, iki iri uzatma işareti gibi hayretle kalkmış, burnunun aşağısına doğru yerleştirdiği, teneke çerçeveli gözlüklerinin üstünden bakan kahverengi gözlerinde masal dünyasını seyreden çocuksu bakışların duru hayranlığı ışıldardı. Soluk, ince uzun, sakalsız bir yüzü vardı. Kısa kırpılmış bıyıklarının altında, dudakları daima, derin düşüncelere dalmışçasına büzüşük dururdu. İnce narin parmaklarıyla, dükkânın arkasındaki tezgâh boyunca dizili ufak teneke ibriklerinden beyaz havanına niteliklerini ancak kendinin bildiği renk, renk sıvılar aktarırkengörünce onu, toprağı altına çevirmenin yollarını arayan Ortaçağ simyagerlerinden sanılabılırdi (Enç, 1977: 5).

Aktar Musa Efendi, bir aile trajedisini anlatır. Enç, her ne kadar dramatik bir olayı ele alsada mizahı kaleminden eksik etmez. Yarattığı samimi ve gerçekçi atmosferlerle okuyucunun yüzünde daima bir tebessüm bırakır. Söz konusu öykünün gelişme bölümünde şahıslar tanıtılırken, Aktar Musa Efendi'nin; anne babasına küfür eden, sürekli içen, istekleriyle ebeveynlerine hayatı zindan eden "nefes tiryakisi" oğlu Vehbi'nin üç beş mecdiye daha koparmak amacıyla yaptığı edepsizliklerden yaka silken karısının kendi kendine "Allah alsın elimizden Allah alsın." diye yakındığı görülür. Buna karşılık anlatıcı, bu ailenin içinde bulunduğu vaziyeti "(...) galiba Allahın da başına pek böyle bir belâ almaya niyeti yoktu." (Enç, 1977: 17) diyerek alaycı bir üslupla yorumlar.

İmam Baba'da, Uzun Çarşı'nın en ilginç sakinlerinden olan bir meczubun savaştan önceki ve sonraki yaşamından bahsedilir. İmam Baba elinde nargilesi, sırtında yorganıyla Uzun Çarşı'da yaşayan keramet sahibi olduğuna inanılan bir meczuptur. Esnaf sakinleri her sabah sifteh için onun uyanmasını bekler. Çünkü Baba uyandığı vakit çarşı da uyanacak, dükkânlara bereket gelecektir. Baba, diğer meczuplar gibi eğlenilecek biri değildir, herkes ona büyük bir saygı duyar. İmam Baba'nın hayat tarzına da etki eden bu saygınlığı kazanmasındaki sebepler, geriye dönüş tekniği kullanılarak aktarılır. Böylelikle *İmam Baba*'nın anlatıcısı, Baba'nın ve çarşı ahalisinin geçmişini aktararak öyküdeki kişilere ve mekânlara ruh verir.

Uzun Çarşının Uluları'nda mekân, Gaziantep'tir. Şahıslar tanıtılıp olaylar aktarılırken, şehir olağan rengiyle ve geleneksel dokusuyla arkada akıp gider. Mekân bazen kahraman ile özdeşleşir ve kahramanı tanıtmaya hizmet ederken bazen de kentsel ve toplumsal değişimin şehri nasıl etkilediğini göstermek için vardır. Buradaki savaş teması da çarşı ve İmam Baba üzerinden anlatılır. Mekân olarak Uzun Çarşı ve İmam Baba birbiriyle özdeşleşir; kaderleri ortak bir çizgide ilerler. Ne zaman ki savaş gelir; çarşı renkli hayatını yitirmeye, Baba da onunla birlikte silikleşmeye başlar. Çarşı, Baba için artık bir yuva olmaktan çıkınca orayı terk eder. İmam Baba, *kişiliğine uygun açık ve geniş bir mekân olan Uzun Çarşı*[dan] (Çelik, 2018: 34) ayrılınca çarşının aksine kapalı ve dar bir mekâna, Millet Hanı'na sığır. Kendisi için uygun olan yaşam alanını kaybeden karakter, bu alanda uzun süre yaşayamaz ve ölümle buluşur. Barışı temsil eden İmam Baba, savaşa yenilir. Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Çünkü *onunla birlikte yalnız Uzunçarşı'nın değil, tüm kentin yaşamında geriye dönmeyecek bir çağın perdesi in[er]* (Enç, 1977: 46).

Kentleşmenin hız kazandığı dönemlerde, şehirlerde hızlı ve bilinçsiz bir dönüşüm yaşanmıştır. Dükkânlar ve evler, bir anda iş merkezi veya apartman olmuş, şehrin tarihi ve geleneksel dokusu bu süreçte göz ardı edilmiştir. Bu hızlı değişim, "toplumsal hayatın değişimi" teması altında ele alınan ve kentleşmenin Türkiye'de hız kazandığı 1970'li yıllarda geçen *Asiye Teyzenin Evi*'nde, öykünün akışına ustaca yedirilerek bazen seslerden yararlanılıp bazen de yeni olan her şeyin karşısında durup eski günlere büyük bir özlem duyan ve

baba ocağını kaybetmekten korkan Asiye Teyzenin şaşkın bakışları eşliğinde sokaklardaki farklılıklar üzerinden anlatılmıştır:

Kapısını kapayınca kendine ancak o canavar makinelerin homurtusundan başka bir şey erişemiyordu. Zaten kulakları da böyle seslere yıllardır alışmıştı. Artık eskisi gibi Ayiboğulu müezzinin tatlı sesi, sabah simitcilerinin “yağlı kâhke” çığlıklarıyla uyanmayı unutmuştu bile. Kamyon, otobüs, taksi homurtuları, korna bağırırları neredeyse Allahın tüm günü sürüp gidiyordu. Minarenin tepesine yerleştirdikleri “oparlar” mı neyse adı, ezan sesini bile zorla duyurabiliyordu.

(...) Asiye teyze bu yeni uygarlık seline, adım adım kendine sokularak bir gün onu da yutuvorecek bir canavar gibi bakıyor gece uykularından titreyip inliyerek uyanıyordu (Enç, 1977: 385).

Asiye Teyzenin Evi'nde toplumsal hayatın değişimi, mekân-birey ilişkisi üzerinden anlatılarak somutlaştırılmış; şehirlerin ruhlarını yansıtan dokularını kaybedişine, geleneksel değerlerin yok oluşuna ve aile bağlarının kopuşuna değinilmiştir.

*Uzun Çarşının Uluları'*ndaki öykülerde vaka zamanı genellikle anlatma zamanından birkaç yıl önceye teka-bül eder. Özellikle birinci tekil şahıs anlatıcısı olan öykülerde, anlatıcının aktardığı olaylara çocuk olduğu zamanlarda şahit olduğu, yetişkinlik dönemine eriştiğinde bunları paylaştığı anlaşılır. Kimi zaman birkaç haftayı, kimi za-

man on beş yılı bulan bir süreyi kapsayan öykülerin çoğu kronolojik bir şekilde ilerler. Özetleme tekniği ile zamanda atlamalar yapıldığı da görülür.

Bu öykülerden biri, ana teması “özlem” olan *Hapoba*’dır. Hapoba, anlattığı masallarla çocukları büyüleyen, Bebirge köyünde yaşayan yaşlı bir kadındır. Anlatıcı ve evdeki diğer çocuklar, her yıl onun yanına gidecekleri zamanı dört gözle bekler. En büyük tutkuları, uyumadan önce onun masallarını dinlemektir. Bu sayede büyümlü bir çocukluk geçiren anlatıcı lise çağındayken onun öldüğünü öğrenir ve adını koyamadığı bir bağın koptuğunu hisseder. Kaybettiğini bulmak üzere, çok sevdiği Hapoba’dan ve onun yarattığı büyümlü dünyadan ibaret olan Bebirge’ye gider. Ancak Hapoba bu dünyadan gittiğinde, mekânın ruhu da değişmiştir. Anlatıcı onun yokluğundan meydana gelen boşluğu, güzelliğini yitirmiş olan doğa aracılığı ile aktarır:

Bir gün kendi başıma ata bindim. Bebirge’de, belki de onunla beraber göçüp giden o sihirli çocukluğu aramaya gittim. Büyük cevizin altı boştu. Onun yerine, toprağın üstüne oturup sırtımı ağacın gövdesine dayadım. Ortadan silinip giden yalnız o değildi sanki. Tepesi göklere karışan kavak ve cevizlerin boyları kısalıp bodurlaşmıştı. Dallardan sarkan ürünlerde eski parlaklık ve çekicilik kalmamıştı. Dere boyundaki yalangozların yapraklarını kızıl bir toz kaplamıştı. Yüzyılların seline, yeline göğüs geren üç ayaklı taş köprü neredeyse göçecekmiş gibi geldi bana. Altından gürül, gürül akan dere, çekilip bulanık bir su birikintisine dönüşmüştü. Galiba Hapoba göçüp giderken herşeyin baş döndürücülüğünü, insanı büyüleyen sihir ve güzelliğini de birlikte alıp götürmüştü (Enç, 1977: 293)

Hemen hemen her satırında geçmişe duyulan özlemin hissedildiği metinde, Mitat Enç’in hayatı ile örtüşmektedir. Buradan yola çıkarak bu öyküdeki anlatıcının yazar olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda değerlendirildiğinde öykü, hatıra özelliği taşımaktadır. Ancak *tasvirler, bu metinleri itibarı âleme, yani sanatın sihirli dünyasına yükseltebilmiştir. Çünkü bu kalem tecrübelelerinin gerçekten yaşamış kişileri, bir tarihçinin gözü ve gerçeğe sadakatiyle anlatma ve onlar hakkında “bilgi” verme iddiası yoktur* (Polat, 1987: 262).

Uzun Çarşının Uluları’nda genellikle diğer insanlardan farklı özellikleriyle dikkat çeken şahısların yaşamları işlenmiştir. Enç’in şahısları, yaşadığı toplumdan bir şekilde ayrışsa da aslında sahip oldukları bütün meziyetlerle dikkate değerdir. Dolayısıyla “bireysel farklılıklar” temasının görülmesi olağandır. Bu temanın dikkat çektiği *Kuyucu Kör Hafız*, kuyulara düşen eşyaları ve insanları kurtararak geçimini sağlayan kör bir adamın öyküsüdür. Enç, burada olduğu gibi genellikle hikâyelerine hayat veren kişileri tanıtırken geçimlerini nasıl kazandıkları üzerinde durarak dönemin meslek ve zanaatlerine ışık tutar. *Kuyucu Kör Hafız*’da kuyuya düşen nesnelere nasıl alındığına dair aktarılanlar bunun en belirgin örneklerindedir:

Eğer kuyunun dibini boylayan kova, ya satıl gibi kulplu bir araçsa dibine inmesine ihtiyaç yoktu. Küçük demir bir halkanın çevresine, zincirle tutturulmuş dört, beş çengelle aracını ipinden kulaç, kulaç kuyunun deliğine

*salar, suyun dibini bulunca kolunu sağa sola gererek çengelleri dipte do-
laştırır, kısa sürede birinden birinin kulpa geçmesini sağlardı* (Enç, 1977:
134).

Henüz çocukken önce gözlerini, sonra da babasını ve annesini kaybeden Kör Hafız; görme engelli olmasına karşın küçükken edindiği kuyulara düşen nesneleri bulma yeteneğini kullanır ve hayatını idame ettirir. Kör Hafız, işini hakkıyla yapar, bir yandan da kulakları ve burnuyla evin içinde olanları görüyor-
muş gibi takip eder. Evlerde de hoş karşılanır, ev ahalisi ona daima ikramlarda bulunur. Kör Hafız ise daha ağzına tek bir lokma koymadan ne yemek oldu-
ğunu tahmin edip “*Dolman da ne hoş kokuy.*” (...) “*Kokusu bar bar bağıry.*” (Enç, 1977: 139) diyerek ikramcıyı şaşırtmayı çok sever. Ayrıca buradan da görülebi-
leceği gibi Enç’in anlatıcıları, hikâye kişilerini buldukları yöreye ait bir dille konuşarak doğal bir atmosfer yaratmayı da ihmal etmez.

Enç’in neredeyse her hikâyesinde, mahallî değerlerin öne çıktığı dolayısıyla yerli renk gerçekçiliği anlayışına işaret eden unsurlara rastlanır. “Psikolojik sorunlar” teması altında değerlendirilen *Kara Bey*’de; uzun uğraşlar sonucu dünyaya gelen, sosyalleşme yeteneğinden yoksun, içine kapanık Ökkeş anlatılırken söz konusu unsurlara paralel olarak bir yerel kültür ögesinden bahsedilir. Bu, “Pis kan çıkarma töreni” olarak geçen ve neredeyse yeni doğan her bebeğe yapılan bir uygulamadır:

*Göbektasında Karpuz hoca Ökkeş’in sırtını usturanın ucuyla iki dizi çiz-
gi çizerek tuzladığı zaman oğlan mayasının da bir başka türlü olduğunu
ortaya koymuştu. Bu pis kan çıkarma törenini geçiren öteki bebekler can
acıyla akciğerlerini patlatıncayadek haykırdıkları halde Ökkeş bir iki
bağırıp susuvermişti* (Enç, 1977: 322).

Enç’in takdim ettiği karakterler, bilhassa taşrada vakit geçirme imkânı bulmuş insanlar için çok da yabancı değildir. Öte yandan kendine yabancılaşan, kimlik arayışına giren, değişimlere ayak uyduramayan insanlar da her yerde ve her zaman diliminde vardır. Mevcut durumlar Enç’in üslubu ile birleştiğinde ise “içimizden biri” denebilecek, tanıdık simalar ortaya çıkmaktadır. “Kimlik bunalımı” teması altında incelenen *Kendini Arayan Adam* öyküsünde karşılaşılan karakter de bilinen ya da duyulan şahsiyetlerden biridir.

Kan davasından kaçmak için köyünü terk edip şehre kaçan bir ailenin oğlu olan Hamo, okul ve eğitim kavramlarına uzaktır. Ancak geldiği bu yeni yerde, arkadaşına özenerek mektebe gitmek ister. İçinde büyük bir öğrenme hevesi olmasına rağmen okulu hiçbir şekilde bitiremez. Bu süreç içerisinde Hamo, okuduklarından ve arkadaşlarından çok etkilenir. Önce kentin aydınları gibi giyinmeye başlar. Daha sonra okuma yazma bilmediği için karısını küçük görür ve onu baba ocağına yollar. Evin düzenini de değiştirir: *Yer sofrasını kaldırıp ortaya yemek masası koydurmuş, pufla şilteleri toplayıp odaları koltuk kanepeyle döşemeye kalkmıştı. Duvarlardaki “Tevekkeltü-ta-Allah” levhasını indirip*

yerine açık başlı, çenesi sakallı frenk benzeri adamların resimlerini asıyor anasının kılığına, babasının eliyle yemek yiyişine karışuyordu (Enç, 1977: 377).

Modernleşme hevesi içinde halkevine de gitmeye başlayan Hamo'nun yaşam tarzını değiştirme çabası her geçen gün artar:

O günlerde bir dergi büyük ozan Abdülhak Hamid'le yapılan bol resimli bir raportaj yayınlamıştı. Hamo'yu bu nüsha nedense iyice sarmıştı. Cebinden ikide birde çekip çıkarıyor, fotoğraflara hayran, hayran dalıp gidiyordu. Bir kaç gün sonra evde kendini Hamo diye çağırın anasına kaşlarını çatıp çıkmıştı:

"Ne Hamo'su be ana. Benim adım Hamit artık. Hamo lafını bir daha duymayayım ağzından." demişti. Sonra da bu yeni kimliği çarşı pazar kendini tanıyan herkese benimsetmek için yoğun bir kampanyaya girişmişti (Enç, 1977: 378).

Hamit, kendi adının yanında dilindeki yerli söyleyişleri de değiştirmeye başlar:

Kamus-u Türkî'de sözcük dağarcığını iyice zenginleştirmişti. Anlamalarını iyice kavrayamadığından bunları yerli yersiz kullanmaya uğraşması herkesi gülümsetiyordu. Ama "karnım tok" yerine "muhteviyatım memlû" diyebilmek kendini iyice mutlandırıyordu. Halkevinde bir kez garsona "Methali set et" demiş, amacını kavrayamayıp şaşkın şaşkın yüzüne bakan zavallıya "Türkçe bilmez misin?" diye çıkmıştı. Dil devrimi henüz yeterince hızlanmadığından bu akımdan etkilenememiş, Osmanlıcaya aydın dili olarak iyice gönlünü kapırmıştı (Enç, 1977: 380).

Kendini Arayan Adam, yanlış Batılılaşmayı ve bunun bir sonucu olarak ortaya çıkan kimlik bunalımını, şehirde yaşayan bir kişiden ziyade saf bir köy çocuğu üzerinden anlatır. Bu sebeple Hamo, *Araba Sevdası*'nın Bihruz'u gibi birebir gördüğu Avrupalılara değil, mektepli arkadaşlarına ve onlardan duyduklarına özenir. İstanbullu roman veya hikâye kişileri, Fransızca kelimeler öğrenirken; Anadolu'dakiler aydın dilini Osmanlıca sandığu için *Kamus-ı Türkî*'ye çalışır. Çünkü yanlış hâliyle bile batılılaşma, Hamo'nun dünyasına ancak bu kadar yaklaşabilir. Dolayısıyla modernleşme sürecinde bireylerin yaşadığu bu probleme, alışılmışın dışına çıkılarak taşradan gelen bir kişinin hayatından yaklaşıması, bu hikâyeyi fazlasıyla kıymetli kılmaktadır.

Bu bağlamda denebilir ki Mitat Enç, sadece aydın bir bilim insanı değil, aynı zamanda gözlem kabiliyeti yüksek, kalemi kudretli bir yazarımızdır. Enç'in insanları tanımada ve tanıtmadaki başarısı; *Uzun Çarşının Uluları*'nda günlük hayattan sahnelerle sunduğu orta sınıf insan portresinde açık bir şekilde görölmektedir. Üstelik öykülerinde yer alan şahıs kadrosu, yaşadıkları hayatlar ve ruh hâlleri düşünöldüğünde, okuyucuya içinden çıkmak istemeyeceğu sayısız evrenin kapısını aralamıştı (Polat, 2022: 160). Bunu yaparken de yerel değerleri ve deyişleri kullanarak okuyucuya o insanları doğal bir ortamda gözlemleme imkânı sunmuştur. Enç, edebiyat yapma gayesiyle yazmamış, hayli

çalkantılı olan 1910'lu yılların Anadolu'sunu ve insan manzarasını gerçekçi bir şekilde takdim etmiş; dönemin sosyal ve bireysel sorunlarına sıcak, samimi ve bazen de mizahi bir üslupla dile getirmiştir. Ayrıca Enç'in insanları, şahsi dünyaları ile kendilerine has özellikler taşıırken hem de sahip oldukları meselelerle her devirde görülebilecek şahıslardan olmuşlardır.

Her ne kadar edebiyat çevrelerinde yeterince tanınmıyor ve hak ettiği değeri görmüyor olsa da Enç'in tanıttığı şahıslar, anlattığı olaylar, seçtiği mekânlar, zamanı kullanım biçimi ve belki de en önemlisi kendine özgü söyleyişi ile üslubundaki zenginlik; onun başarılı bir edip olduğuna dair su götürmez bir gerçeklik ortaya koyar.

Kaynaklar

Aktaş, Şerif, *Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili*, Kurgan Edebiyat, Ankara 2017.

Çelik, Selami, "Mitât Enç'in Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, İstanbul 2018.

Enç, Mitat, *Uzun Çarşının Uluları*, İnkılâb ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1977.

Enç, Mitat, *Bitmeyen Gece*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2010.

Enç, Mitat, *Selâmlık* Sohbetleri, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2013.

Küçükahmet, A. Tolga, "Mitât Enç'in Hayatı ve Eğitim Anlayışı", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara 2008.

Nakıboğlu, Gülsün, "Mitât Enç'in Hayatı ve Eğitim Anlayışı", Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Gaziantep 2009.

Polat, Nâzım Hikmet, "Mitât Enç'in Hikâyeleri", *Türk Edebiyatı*, Ocak 1987, s. 61-63.

Polat, Nâzım Hikmet, "Prof. Dr. Nâzım H. Polat ile Bir Edip, Bilim İnsanı ve Aydın Olarak Mitât Enç Üzerine Söyleşi", söyleşiyi yapan: Tayfun Haykır, *Çelebi*, Nisan 2022, s. 159-164.